
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Ἀνάλεκτα νομισματογραφικὰ, συναρμοσθέντα ἐκ
διαφόρων συγγραφέων χάριν τῶν φίλων τῆς
ἀρχαιολογίας (α).

Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ πολυειδῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου μνημείων, δι' ὧν δηλοῦται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ παιδεία τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ὀλίγα παρέχουσι τοσαύτας ποικίλας ἐπόψεις, ὀλίγα ἔχουσι τόσας πολυειδεῖς ἀναφορὰς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν βίον, ὅσας τὰ νομίσματα. * Ἄν εἷς τινα ἐκ τῶν μνημείων ἐκείνων ἐμφαίνεται ἀκραιφνῶς τῆς ἀρχαίας τέχνης ἢ τελειότης ἂν ἐξ ἄλλων πηγάζῃσι πολλὰ λόγου ἄξια βοήθηματὰ πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἱστορίας, τῶν γλωσσῶν καὶ ἐπιστημῶν τῆς ἀρχαιότητος· ἀλλ' ὅμως συντρέχουσι οὐχ ἥττον καὶ εἰς τὰ νομίσματα πολλὰ πράγματα, τὰ ὅποια μᾶς εἰσάγουσι εἰς τῆς ἀρχαιότητος τὸν περίβολον, καὶ διὰ τὰ ὅποια ὁμολογεῖται κοινῶς ἡ μεγάλη αὐτῶν ὠφέλεια. Οἱ τύποι τῶν νομισμάτων εἶναι συχνάκις βοήθηματὰ οὐσιώδη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας καὶ μυθολογίας· ἡ γεωγραφία καὶ χρονολογία σαφηνίζονται δι' αὐτῶν πολλαχῶς· αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαὶ καθοδηγοῦσι πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ γραμμάτων· διὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν εἰκόνων ἀνδρῶν ἐνδόξων καὶ ὀνομαστῶν πλουτίζεται ἡ εἰκονογραφία. Δι' αὐτῶν γνωρίζομεν προσέτι τὴν παιδείαν, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἐθνῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐχαράχθησαν τὰ

(α) Τὰ πλεῖστα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Stieglitz *Archaeologische Unterhaltungen*, Leipz., 1820.

νομίσματα είναι πολλάκις και παρ' αὐτοὺς τοὺς συγγραφεῖς ἀξιόπιστότεροι μάρτυρες, διότι ἐδημιουργοῦντο ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τῆς δημοσίας ἀρχῆς.

Ἄλλ' ὅτι πρὸ πάντων κάμνει σπουδαῖα τὰ νομίσματα εἶναι ἡ τέχνη, τὴν ὁποίαν ἐπ' αὐτῶν βλέπομεν. Ὅχι μόνη ἡ ἔντεχνος ἐργασία, δι' ἧς πολλὰ ἐξ αὐτῶν διακρίνονται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς συναγομένη τῆς ἀρχαίας τέχνης ἱστορία. Πολλὰ νομίσματα ἂν καὶ μικρὰ κατὰ τὸν ὄγκον, πρέπει νὰ συναριθμηθῶσιν τὰ εἰς κάλλιστα τῆς ἀρχαιότητος ἔργα. Ἰκανὰ ἐκ τῶν καλῶν τῆς τέχνης χρόνων νομίσματα εἶναι ἄξια διὰ τὴν ἐξίχρετον αὐτῶν ἐργασίαν νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς γλυπτοὺς τιμίους λίθους. Καὶ ὅτι ἡ τιμὴ αὕτη δὲν ἀπεδόθη εἰς τὰ νομίσματα πρῶτον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἤδη ἐτίμων καὶ ἐθισαύριζον τὰ τοιαῦτα νομίσματα ὡς ἐξοχα τῆς τέχνης ἔργα μαρτυρεῖ ἀρκούντως τὸ ἐξῆς τοῦ Πανδέκτου τεμάχιον. « Numismatum aureorum et argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, ususfructus legari potest. (α) ».

Βεβαίως δὲν σφάλλομεν ἀποφραινόμενοι ὅτι τὰ ἀρχαῖα νομίσματα πρόκεινται εἰς τοὺς τεχνίτας ὡς κάλλιστά τινα πρότυπα, διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ὁποίων δύνανται νὰ κατασταθῶσιν εἰς τὴν τέχνην αὐτῶν τελειότεροι. Ἐξ αὐτῶν μαθηάνουσιν ὀρθότητα καὶ ἀκρίβειαν περὶ τὴν διαγραφὴν, λεπτότητα καὶ εὐρυθμίαν περὶ τὴν ἐξεργασίαν, ἀλήθειαν περὶ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὸν χαρακτῆρα. Σχεδὸν ὅλων τῶν ἐλευθέρων τῆς Ἑλλάδος πόλεων τὰ νομίσματα παριστάνουσι κεφαλὰς τελειότερας κατ' εἶδος παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως τὰς καλλίστας μορφάς. (β)

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ὠφελείας, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν ἰδίως εἰς τὸν τεχνίτην καθίστανται τὰ ἀρχαῖα νομίσματα ἄξια λόγου καὶ εἰς πάν-

(α) L. 28, Lib. VII, tit. 1, Dig. de usufructu.

(β) Winckelmann. Περὶ θεωρίας τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τ. 1. σελ. 231.

τα πεπαιδευμένον καὶ φιλότεχνον. Καὶ ἐξ ἑνὸς μὲν μέρους τὰ νομίσματα εἶναι τὰ ἀσφαλέστατα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος περὶ τὴν τέχνην ἐργασίας, ἐξ ἑτέρου δὲ χρησιμεύουσιν ὡς ἀσφαλεῖς ὁδηγοὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν περιστάσεων καὶ μεταβολῶν τῆς τέχνης, καὶ ἐξεικονίζουσι τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας ἀκριβέστερον παρ' ἄλλα τῶν καλῶν τεχνῶν ἔργα, εἶναι μάλιστα ὑπέρτερα τούτων, ὡς μὴ ὑποκείμενα μῆτε εἰς ἀκρωτηριάσεις, μῆτε εἰς ἐπανορθώσεις καὶ ἐπισκευάς. Ἄλλ' ἂν θελήσῃ τις νὰ ἐξομολώσῃ τοὺς δακτυλιολίθους μὲ τὰ νομίσματα, πάλιν πρέπει νὰ προτιμηθῶσι ταῦτα, καθὼ μνημεῖα δημόσια, ἐκφράζοντα ἀκραιφνῶς τῶν ἐθνῶν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημα.

Τὴν εἰς τὰς διαφόρους χώρας κατὰστασιν τῆς ἀρχαίας τέχνης δηλοῦσι τὰ νομίσματα σαφέστερον καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, παρ' ἧς μόνον ὀλίγα τινὰ διδασκόμεθα περὶ τούτου. Ἐκ τῶν νομισμάτων μαθάνομεν πόσον ἡ καλλιτεχνία καὶ φιλοκαλία ἦτο μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐξαπλωμένη, ἐμφιλοχωροῦσα ὄχι μόνον εἰς μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀσχημα χωρία, τῶν ὁποίων μόλις γίνεται μνεῖα τις εἰς τὴν ἱστορίαν· καὶ ὅτι ἡ τοῦ καλοῦ αἰσθησις δὲν ἐπεριωρίζετο εἰς μόνην τὴν ἰδίαν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐπεκράτει πανταχοῦ ὅπουδῆποτε κατωκίσθησαν Ἕλληνας.

Ἄξιζ σημειώσεως μάλιστα διὰ τὴν ἐξοχὸν καλλονὴν καὶ τελειότητα τῆς τέχνης εἶναι τὰ νομίσματα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ τῆς Σικελίας, πόλεων πολλῶν τῆς Μικρῆς Ἀσίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πελοποννήσου· ἔτι δὲ τῆς Εὐβοίας, πόλεων τινῶν τῆς Κρήτης καὶ τῶν πλείστων τοῦ Αἰγαίου νήσων. Οἱ κάτοικοι τόπων, ὡς τῆς Θράκης, Βιθυνίας, Καρίας καὶ ἄλλων, περὶ τῆς φιλοκαλίας τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία σιωπᾷ· οἱ Βοιωτοὶ καὶ Ἀρχάδες, τοὺς ὁποίους οἱ ἀρχαῖοι ἠγοῦντο λαοὺς ἀπαιδεύτους, ἀποδεικνύουσιν ἕκαστοι διὰ τῶν νομισμάτων αὐτῶν τὸ ἐναντίον. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν Βυρβάρων, ὅπουδῆποτε ἐσύστησαν ἀποικίας οἱ Ἕλληνας, διατηρήθη ἡ ἑλληνικὴ φιλοκαλία, ὡς μαρτυ-

ροῦσι τὰ νομίσματα τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ Ρόδης, τῆς ἐν Γαλατίᾳ Μασσαλίας, τῆς ἐν Διθύῃ Κυρήνης. Καὶ εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἀποτάτῳ Βακτριανῆν, ὅπου ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέστησεν ἀποικίαν μακεδονικὴν ἀναγγέλουσι τὰ νομίσματα τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας τὴν ὑπαρξίν.

Ὅτι τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων ἦσαν ἐν γένει πραγματικὸν ἀργύριον, χρήματα, δὲν ὑπόκειται εἰς οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν.

Πρῶτος ὁ Ἴταλὸς Ἐρίτζος. (α) διῆσχυσίθη τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλαδὴ ὅλα τῶν ἀρχαίων τὰ νομίσματα ἐχαράχθησαν εἰς μνήμην τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν διὰ νὰ φέρωσι τὰς εἰκόνας καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Ἀρδουίνου (β), καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τοῦ Φαλλέττου (γ), ἡ γνώμη αὕτη δὲν εὔρε κανένα ὀπαδόν. Ἐν τσοσούτῳ ἀπαντῶνται ὄχι ὀλίγα νομίσματα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γενομένα ἀπλῶς χάριν ἀναμνήσεως.

Δυναμέθη ἐν γένει νὰ παραδεχθῶμεν ὡς βέβαιον (δ), ὅτι ὅλα τὰ νομίσματα, ὅσα εἰς τόπον τινα ἐχαράσσοντο πολλοὺς κατὰ σειρὰν χρόνους, καὶ εἶχον τὴν αὐτὴν ὀλκὴν, τὴν αὐτὴν ἀξίαν καὶ τοὺς αὐτοὺς τύπους, ἐκόπτοντο δὲ καὶ εἰς πλείονα ποσότητα, ἦσαν ἀληθῶς ἀργύρια, χρήματα. Ἐκ τούναντίου δὲ ἄλλα νομίσματα, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἀρμόζουσι τὰ γνωρίσματα ταῦτα, ἦσαν νομίσματα γενόμενα πρὸς μνήμην, καὶ ἐκδιδόμενα τὰ μὲν εἰς ἐορτὰς, πανηγύρεις, ἀγῶνας ἱεροῦς καὶ ἄλλας τοιαύτας περιστάσεις, τὰ δὲ καὶ ὡς ἀμοιβαί ἀπονεμόμενα.

(α) Erizzo, Discorso sopra le Medaglie degli Antichi.

(β) Harduini Disquisitio: Numos antiquos non esse consueti usus monetum. Opp. select. pag. 506 seq.

(γ) Falletti, Introduzione allo studio dei preziosi Musei. Diss. III.

(δ) Eckhel, Doct. Num. Vet. Vol. I. Proleg. pag. XII. seq. ὅπου περὶ τούτου γίνεται λόγος ἐν ἐκτάσει.

Τὸ πλείστον μέρος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῶν πόλεων καὶ βασιλέων ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον εἶδος· εἰς τὸ δεύτερον πρέπει νὰ καταταχθῶσιν ὅλα τὰ παρὰ τῶν νομισματολόγων λεγόμενα *Medaillons*, νομίσματα σχήματος μείζονος τῶν συνήθων, κυρίως εἰκονογραφικὰ ἢ μνημόνια, ἑλληνικὰ τε καὶ ῥωμαϊκὰ, τὰ χρυσᾶ νομίσματα τῶν ῥωμαίων οἰκογενειῶν, τὰ χάλκινα ἐκ διπλοῦ μεταλλοῦ συγκείμενα, ἴσως καὶ τὰ λεγόμενα *restituti* τοῦ Τραϊνοῦ καὶ ἄλλων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ λεγόμενα *contorniati*.

Τῶν ἀρχαίων νομισμάτων ἡ μεγάλη σπουδαιότης ἤρχισε κατὰ μικρὸν νὰ γνωρίζεται μετὰ τὴν παλιγγενεσίαν τῶν γραμμμάτων κατὰ τὴν 14 καὶ 15 ἑκατονταετηρίδα. Κατὰ πρῶτον ἔσυραν τὴν προσοχὴν τῶν λογίων ἀρχαιολόγων τὰ νομίσματα Ῥωμαίων αὐτοκράτορων, καθὼ διαδεδομένα πανταχοῦ. Μετὰ ταῦτα ἀνεζητήθησαν τὰ ῥωμαϊκὰ νομίσματα τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων οἷον τῶν ὑπάτων, καὶ βαθυμηδῶν καὶ τῶν διαφορῶν πόλεων καὶ ἀποικιῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Μολονότι ὁ Γόλτζιος εἶχεν ἤδη ἐκδώσει τὰς συλλογὰς του, μολοντοῦτο αἱ νομισματολόγοι καὶ ἐξηγηταὶ τῶν νομισμάτων πολλὰ ὀλίγον ἀκόμη κατεγίνοντο εἰς τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ τέλη αὐτῆς ἤρξησεν ὁ κύκλος τῆς νομισματογραφίας διὰ τῶν μεγάλων συγγραφῶν τοῦ Ὀκωνος, τοῦ Δουκαγγίου καὶ τοῦ *Vaillant*, οἱ ὅποιοι ἠσχολήθησαν ἐξίσου εἰς τὴν ἔρυσαν τῶν νομισμάτων τοῦ τε δυτικοῦ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου. Ἐν τούτοις ἐξεδόθη τοῦ Σπαγγεμίου ἡ περιβόητος πραγματεία *Dissertationes de usu et praestantia numismatum antiquorum*. Lond. 1706. T. II. Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο θεωρήσας ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐπιστήμην ταύτην καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασιν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, πρὸς ἀπόδειξιν τῶν θεωριῶν καὶ γνωμῶν αὐτοῦ, νομίσματα καὶ ἑλληνικὰ καὶ ῥωμαϊκὰ. Ὁ *Vaillant*, ὁ *Froelich*, ὁ *Pellerin* καὶ ὁ *Combe* ἔσυραν διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων ἰδίως ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν νομισμάτων. Συγχρόνως ἐφάνησαν διάφοροι διατριβαὶ περὶ εἰδικῶν τῆς

νομισματογραφίας μερῶν, καὶ δι' αὐτῶν ἐγνωρίσθησαν ἀκριβέστερον τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Ἰσπανίας, Σικελίας, Μεγάλης Ἑλλάδος, τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἰταλίας. Ἀρχαιολόγοι τινὲς ὡς ὁ Florez, Erro, Torremuzza, Magnan, Gori, Passeri, Danieli κατέγιναν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν νομισμάτων τῶν κατὰ μέρος πόλεων. Ἄλλοι ἐνησχολήθησαν εἰς τὰ νομίσματα τῶν λοιπῶν ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης τόπων οἷον τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, ὡς ὁ Vaillant, ὁ Froelich, ὁ Zoega, ὁ Cary. Τοιουτοτρόπως τὰ ὄρια τῆς νομισματικῆς βαθμηδὸν ἐξτείνοντο πανταχόσε. Ὁ Λαββαῖος, ὁ Βανδούρης, ὁ Ἰρσχιος ἐσύστησαν βιβλιοθήκας νομισματικὰς, ἔργα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς ἀνερευινῶντας τὴν ἀρχαιότητα πεπαιδευμένους ἐμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀσφαλεῖς ὁδηγοί. Μὲ τῆς ὕλης τὴν ἐπαύξησιν συνηύξανε καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ζήλος. Πλῆθος νομισμάτων ἀρχαίων ἀνευρίσκοντο κατ' ἔτος καὶ ὁμοῦ μὲ τὰς ἀνάφυομένας δυσκολίας ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ θεωρίαι καὶ τὰ συστήματα. Τελευταῖον εἶδε τὸ φῶς τοῦ Ἐκκελίου (Eckhel) τὸ ἀθάνατον σύγγραμμα, *Doctrina numorum veterum*, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς συμπεριλαβὼν εἰς τὸ σύστημα αὐτοῦ τὰς δόξας τῶν προκατόχων του, καὶ καθαρίσας καὶ διατάξας μὲ ὀξύνοϊαν ὅλα τῆς ἐπιστήμης τὰ μέρη ἀνήγειρεν ἐπὶ ἀμετακινήτων θεμελίων στερεὸν καὶ ἐπιστημονικὸν νομισματογραφίας οἰκοδόμημα, περὶ τῆς ἐξόχου ἀξίας τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μετὰξὺ τῶν πεπαιδευμένων μία κοινὴ γνώμη. Ὅλοι οἱ μετὰ τὸν Ἐκκελίον νομισματογράφοι ἠκολούθησαν τὸ σύστημα αὐτοῦ. Προσθήκας καὶ διορθώσεις εἰς αὐτὸ ἔλαμν ὁ Neumann, ὁ Sestini, ὁ Mionnet καὶ ἄλλοι νεώτεροι.

Χάριν τῶν φίλων τῆς νομισματολογίας σημειώνωμεν ἐνταῦθα καὶ τινα ἐκ τῶν κυριωτέρων τῆς ὕλης ταύτης συγγραμμάτων.

H. Goltzii, *De re numaria antiqua*. Antuerp. 1708
T. 5. fol.

Ez. Spanhemii, *de praestantia et usu numismatum*. Lond
T. 2 fol.

J. J. Gesneri, Numismata regum Macedoniae. Tigur 1738 fol.

— Numismata regum Siciliae, Judaeae, minorum gentium et virorum illustrium. Tig. 1751. fol.

— Numismata regum Syriae, Aegypti, Arsacidarum, Pontii et Bospori Cimmerii, Bithyniae. Tig. 1738. fol.

— Numismata graeca populorum et urbium. Tig. fol.

— Numismata familiarum Romanarum. Tig. fol.

— Numismata antiqua Imperatorum Romanorum latina et graeca. Tig. fol.

Thesaurus Morellianus, sive familiarum Romanarum numismata omnia. edid. Sigeb. Havercampius. Amstel. 1734. fol.

Thesaurus Morellianus continens XII priorum imperatorum Romanorum numismata aurea, argentea, aenea. III Tom. Amstel. 1752 fol.

Jos. Pellerin, Recueil de Medailles des Rois, des Peuples et des Villes, qui n'ont point encore été publiées ou qui sont peu connues. 10 Vol. Paris 1762—67.

Fr. Neumann, Populorum et Regum numi veteres inediti collecti et illustrati. Part. II. Vindob. 1779. 4.

J. Chr. Rasche, Lexicon universae rei numariae veterum, praecipue Graecorum et Romanorum. Lips. 1785—1805. T. 13. 8.

Jos. Eckhel, Doctrina Numorum veterum T. 8 Vindob. 1792—1798. 4.

— Catalogus Musei Caesarici Vindobonensis numorum veterum. 1779 fol.

T. E. Mionnet, Description des Medailles antiques grecques et romaines, avec leur degré de rareté et leur estimation. Paris 1803 9 Vol. 8.

Dom. Sestini, Classes generales Geographiae Numisma

ticæ seu monetæ urbium, populorum et regum ordine geographico et chronologico distributæ. Lips. 1797. 4.

Πρόχειρα περὶ νομισματικῆς ἀρχαίας συγγράμματα εἶναι τὰ ἐξῆς.

Eckhel, Kurzgefasste Anfangsgruende der alten Numismatik. Wien, 1787. 8.

Millin, Introduction à l'étude des medailles. Paris 1796 8.

G. J. K. (Kolb). Traité élémentaire de numismatique ancienne. Paris 1825 2 Vol.

Hennin, Manuel de Numismatique ancienne. Paris 1830. 2. Vol. 8.

F. de Dominici, Repertorio numismatico per conoscere qualunque moneta graeca. Napoli 1826—27. 2 Vol. 4.

Α΄

Γένεσις καὶ ἀρχὴ τοῦ νομίσματος.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἡ ἐμπορία ἐγίνετο δι' ἐναλλαγῆς. Τοῦτο βεβαιοῦσι πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, καὶ ἰδίως μάλιστα ὁ νομοδιδάσκαλος Πυῦλος εἰς τὸν Πενδέκτην (α). « Origo emendi vendendique a permutationibus coepit. Olim enim non ita erat numus, neque aliud merx, aliud pretium vocabatur, sed unus quisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia permutabat; quando plerumque evenit et quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat ut, cumtu haberes, quod ego desiderarem, invicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cujus publica ac perpetua aestimatio difficul

---

(α) Pand. Lib. XVIII, tit. I.

tatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret, ea-
que materia, forma publica percussa, usum dominiumque
non tam ex substantia praebet, quam ex quantitate, nec ul-
tra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur ».

Μακθάνομεν ἐκ τούτων, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἐναλλαγὴ δὲν ἐξήρκει
πάντοτε πρὸς πλήρωσιν ὄλων τῶν χρειῶν ἐκλέχθη ἰδιαίτερα τις,
ὕλη πρὸς θεραπείαν τῆς ἐλλείψεως ταύτης. Ἡ ὕλη δὲ αὕτη ἦτο
τὸ μέταλλον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμεταχειρίζοντο πρὸς τοῦτο
μετάλλου ὄγκους ἀκατεργάστους· ἔπειτα ἐλάβανον λεπτὰ ἰσο-
βαρῆ, ἀλλ' ἔτι ἄσημα μετάλλου κομμάτια, ὀβελούς ἢ ὀβελίσκους,
ὄθεν καὶ τὸ ὀβολός. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐπέβαλλον, πρὸς
ἀποφυγὴν τῆς ἀπάτης, χάραγμα εἰς τὰ μεταλλικὰ αὐτὰ κομμά-
τια, καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθη τὸ νόμισμα.

Ἐπειδὴ σταθμὸς καὶ νόμισμα ἔχουσι στενὴν σχέσιν πρὸς ἄλ-
ληλα, δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι καὶ ἀμφοτέρω ἐλαβον σύγχρονον
γένεσιν. Ἐπειδὴ προσέτι εἰς προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας καὶ τῆς ὀλ-
κῆς ἔπρεπε νὰ ἐπισημάνωσι τὰ σταθμὰ, τοῦτο ἐδύνατο εὐκόλως
νὰ φέρῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος. Καὶ εἶναι
γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν μέσσην Ἰταλίαν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους
τὸ As καὶ τὸ pondus (ἀσσάριον καὶ λίτρα) εἶχον τὸν αὐτὸν ὄγκον
καὶ τὴν αὐτὴν ὀλκὴν.

Τίς πρῶτος εὔρε τὴν τέχνην τοῦ κόπτειν νόμισμα, περὶ τούτου
δὲν παρελάβομεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀκριβεῖς πληροφορίες. Οἱ
μὲν ἀναγράφουσι τὴν εὔρεσιν ταύτην εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν Κρόνον καὶ
Ἰανόν, εἰσαγαγόντας πρῶτους εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ ἐκ χαλκοῦ νό-
μισμα· οἱ δὲ ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς τὸν Θουβάλκαϊν (α). Τινὲς
θεωροῦσιν ὡς εὔρετὰς τοῦ ἐπισήμου νομίσματος τοὺς Φοίνικας, τοὺς

(α) Ὁρ. τὰς διαφόρους γνώμας τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς εὔρέσεως
τοῦ νομίσματος παρὰ Eckhel, Doctr. Num. vet. T. I. pag. VI.
καὶ Wachter Archæol. Num. Cap. IV.

Λυδούς. (α) ἄλλοι πάλιν τοὺς Ἑλληνας· καὶ μεταξὺ αὐτῶν, αἱ μὲν θέλουσιν ὅτι πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐχάραξαν νόμισμα, οἱ δὲ ἀποδίδουσι τοῦτο εἰς τοὺς Ναξίους, ἢ εἰς τοὺς Θεσσαλαούς καὶ ἄλλοι εἰς τοὺς Αἰγινήτας.

Ὅτι μετὰ τινος βεβαιότητος δύναται νὰ λεχθῆ, εἶναι ὅτι Φαίδων τις, Βασιλεὺς τοῦ Ἄργους ἔκοψε πρῶτος νόμισμα εἰς Αἰγίνα περὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Ὀλυμπιάδων (Ὀλυμπ. 8,) (β). Διάφοροι συγγραφεῖς θέλουσι τὸν Φαίδωνα τοῦτον εὐρέτην τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος (γ). Πολλὰ ἐκ τῶν σωζομένων ἀρχαιοτάτων νομισμάτων φέροντα τὸ τετράγωνον ἐντύπωμα, quadratum incisum, ἐκόπησαν ἀναμφιβόλως 600 ἔτη καὶ ἐπέκεινα πρ. Χρ.

Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ νομίσματα ἐκόπησαν ἴσως εἰς τοὺς τόπους, οἱ ὅποιοι μετήρχοντο κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐμπορίαν (δ), καθὼς καὶ εἰς τὸ μετέπειτα αἱ διὰ τῆς ἐμπορίας πλουτισθεῖσαι καὶ ισχύσαι χώραι εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς αὐτῶν τὰ πλεῖστα νομίσματα (ε). Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ κατ' ἀρχὰς δὲν ἔκοπτε νόμισμα

(α) Ἡρόδ. Α' 94. Πρῶτοι ἀνθρώπων (Λυδοὶ) τῶν ἡμεῖς ἴδμεν νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο.

(β) Στράβ. βιβλ. Η' α' Ἐφορος δ' ἐν Αἰγίῳ ἄργυρον πρῶτον κοπῆναι φησὶν ὑπὸ Φαίδωνος. Ἡ Αἰγίνα ὑπέκειτο τότε εἰς τὸ Ἄργος. Περὶ Φαίδ. καὶ τοῦ ἀρχαίου αἰγινήτικου νομίσματος Ο. Mueller. Aeginet. pag. 51. 88.

(γ) Μάρμ. Πάρ. στήλ. 45, 46. Πολυδ. Ὄνομ. κερ. ΣΤ. 33. Στράβ. Η' 577. Wachter Archaeol. Num. Cap. V. Ο. Mueller, Aeginet. pag. 57.

(δ) Ἡ Πελοπόννησος, ἡ Ἀττικὴ, ἡ Αἰγίνα ἐδόθησαν πρῶτως εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῶν σώζονται ἀρχαιότατα νομίσματα. Ἀλλὰ καὶ εἰς Κρήτην, εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης ἤκμαζε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὸ ἐμπόριον καὶ ἐξ αὐτῶν σώζονται νομίσματα μὲ χαραγὴν ἀρχαιοτάτην.

(ε) Ἀρκεῖ νὰ ὀνομάσωμεν τὰς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ Σικελίας, ὡς τὴν Γέλην ἢ Ἠλέαν, τὸν Τάραντα, τὸ Μεταπόντιον, τὴν Ποσειδωνίαν, τὴν Νεάπολιν, τὸν Ἀκράγαντα, τὴν Σελινοῦντα,

καθεκάστη πόλις, ἀλλὰ χωραὶ ὁλόκληραι ἢ ἐπικράτειαί. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς μακροτάτης ἀρχαιότητος νομισμάτων τοῦ Ἄργου, τῆς Εὐβοίας, τὰ ὁποῖα φέρουσι τὸ ὄνομα ἢ τὸν κοινὸν τύπον τῆς χώρας πρὶν ἔτι ἐκάστη ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς πόλεων χαράξωσι νόμισμα. Ἐτι βραδύτερον ἤρχισαν οἱ Βασιλεῖς νὰ θέτωσι τὰ ὀνόματά των ἐπὶ τῶν νομισμάτων. Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν βασιλικῶν νομισμάτων τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' Βασιλέως τῶν Μακεδόνων. (454. Π. X).

Ὅσον ἐλλειπεῖς καὶ ἂν εἶναι αἱ γνώσεις μας περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς νομισματικῆς τέχνης, εἶναι βέβαιον ἐν τοσοῦτῳ, ὅτι ἂν πρῶτοι εὐρέται τῆς τέχνης ταύτης δὲν ἐστάθησαν οἱ Ἕλληνας, ἐτελειοποιήθη ὅμως παρ' αὐτῶν καὶ διεδόθη μακρότερα καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Βεβαιότερον εἶναι μέχρι πόσου χρόνου ἐκόπτοντο παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων νομίσματα.

Εἰς τοὺς ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας διατελοῦντας τόπους ἐκόπτετο νόμισμα πολλοὺς κατὰ συνέχειαν αἰῶνας μέχρις οὗ αἱ δορικτησίαι τῶν Ῥωμαίων ἐστέρησαν αὐτοὺς τὰ δικαίωματά των. Ἡ Ἰσπανία καὶ Γαλλία ἔπαυσαν ἐπὶ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων νὰ κόπτωσι νόμισμα. Ἀπὸ τὰς ἰταλικὰς πόλεις ἀφῆρθη τὸ δικαίωμα τοῦτο περὶ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας. Ἡ κατὰ τὴν Εὐρώπην Ἑλλάς ἐνήργει τὸ δικαίωμα τοῦτο μέχρι τῶν χρόνων τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων Γαλλιῆνου καὶ Κλαυδίου τοῦ Γοθικοῦ. Τὰ ἀλεξάνδρινά νομίσματα ἐκλείπουσιν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Γαλερίου Μαρξιμιανοῦ.

Τὰ Ῥωμαϊκὰ νομίσματα ἀρχίζουσιν ἐπὶ τῶν ὑπάτων. Ὁ Πλίσιος (α) θέτει τὴν ἀρχὴν τῶν νομισμάτων ἐπὶ Σεργίου Τυλλίου

τὴν Κατάνην, τὴν Γέλαν, καὶ Συρακούσας ἀφ' ὧν εἶναι γνωστὸς μέγας ἀριθμὸς νομισμάτων.

(α) Plin. Hist. Nat. XVIII, 3. Servius rex ovum boumque effigie primus aes signavit—XXXIII, 3. Servius rex primus

ἀλλὰ τοῦτο ἐπειδὴ πίπτει εἰς τοὺς μυθικοὺς καιροὺς τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φαίνεται τόσῳ πλέον μυθῶδες, ὅσῳ ὁ αὐτὸς Πλίνιος καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀντιλέγουσιν εἰς τὴν γνώμην ταύτην καὶ ἀναγράφουσιν εἰς τὸν Νομῶν τὴν πρώτην τοῦ ῥωμαϊκοῦ νομίσματος χαραγὴν. Τὰ τελευταῖα ῥωμαϊκὰ νομίσματα ἐχαράχθησαν ἐπὶ Ῥωμύλου Αὐγουστύλου, καὶ ἡ σειρὰ αὐτῶν λήγει μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου, ὅτε κατὰ τὸ 476 μ. χ. ἐκυριεύθη ἡ Ῥώμη ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἑρούλων Ὀδόακρον. Ἄλλ' ὅμως ὀλίγον μετέπειτα ἐπὶ τῶν γοθτικῶν Βασιλέων, ὅτε ὁ Θεωδέρικος, βασιλεὺς τῶν Ὀστρογόθων ἐνίκησε κατὰ τὸ 493 μ. χ. τὸν Ὀδόακρον, ἐκόπησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πάλιν νομίσματα. — Τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τὰ νομίσματα προβαίνουσι μέχρι τοῦ ἔτους 1453 μ. χ. μέχρι τῆς δυστυχοῦς δηλαδὴ ἐποχῆς, ὅτε ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β' νικήσας τὸν ὕστατον τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὐτοκράτορα, Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ἔγινε κύριος τῆς μητροπόλεως τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου.

B.

Ἔλη τῶν νομισμάτων.

Πρὸς κατασκευὴν τῶν νομισμάτων ἦσαν ἐν χρῆσει εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς καὶ τὴν σήμερον, χρυσός, ἀργυρός, χαλκός. Ἄλλ' ἡ χρῆσις τῶν μετάλλων τούτων δὲν ἐγένετο πάντοτε συγχρόνως, οὔτε ἐμεταχειρίζοντο πανταχοῦ καὶ τὰ τρία συνάμα, ἀλλὰ

signavit aes, antea rudi usus Romæ, Timæus tradit. XXXIV.

I. Docuimus quamdiu populus Romanus aere tantum signato usus esset, et alia quæ vetustas tradidit cum æqualem urbi auctoritatem ejus declararet, a rege Numa collegio tertio, ærariorum fabrum instituto. Ὁ Cassiodorus, var. Form. VII, συμφωνεῖ μετὰ τὸν Πλίνιον ὡς πρὸς τὸν Σέρβιον, ὁ Σουΐδας λέξ. Ἀσπάρχ θέλει τὸν Νομῶν πρῶτον εἰσηγητὴν τοῦ χαλκοῦ νομίσματος.

μᾶλλον ἢ φύσις ἐκάστης χώρας, ὅπου τυχόν εὐρίσκετο ἀρθρονώτερον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέταλλον, ἐχορήγει τὴν πρώτην τῶν νομισμάτων ὕλην. Ἐπειδὴ διάφοροι τῆς Ἑλλάδος χώραι εἶχον πλούσια ἀργύρου μεταλλεῖα, τινὲς δὲ τόποι αὐτῆς ἔφερον χρυσόν, τὰ μέταλλα δὲ ταῦτα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν, ὅπου εὐρίσκετο μόνος ὁ χαλκός, δὲν εἶναι θαυμασμοῦ ἄξιον ὅτι τὸ πρῶτον ἐλληνικὸν νόμισμα ἦτο ἀργυρῶν, τινῶν δὲ τόπων χρυσοῦν, τῶν δὲ τῆς μέσης Ἰταλίας πόλεων χαλκοῦν. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως ἔχει καὶ ἄλλον λόγον, ὅτι δηλαδὴ αἱ ἐλληνίδες πόλεις ἤκιμαζον ἤδη, ὅτε πρῶτον ἤρχισαν νὰ κόπτωσι νόμισμα, διὸ καὶ εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο χρυσόν καὶ ἀργυρον, ἐνῶ τῆς μέσης Ἰταλίας αἱ πόλεις διὰ τὴν πτωχείαν των μετεχειρίζαντο κατ' ἀρχὰς τὸν χαλκόν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἀργυρὸς εἰσάγετο διὰ τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐστεροῦντο τὰ μέταλλα ταῦτα· καθὼς πάλιν ἀπ' ἐτέρου χωρῶν πλούσιαι ἤρχισαν νὰ κόπτωσι χάλκινα νομίσματα ὡς κέρματα, διότι τὰ ἐξ ἀργύρου ἤθελαν ἀποδοῆ πρὸς τὴν χρῆσιν λεπτὰ ὑπὲρ τὸ δέον.

Ὅτι οἱ Ἕλληνες μετεχειρίσθησαν πρῶτον τὸν ἀργυρον πρὸς κατασκευὴν νομισμάτων ἀποδεικνύουσι τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα, τὸ χάραγμα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσι τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὅτι παρόμοια μὲ αὐτὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ σχῆμα νομίσματα χάλκινα δὲν εὐρέθησαν. Ἀποδείξεις τούτων εἶναι τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῶν Συρακουσῶν καὶ ἄλλων τῆς Σικελίας πόλεων, τὰ τοῦ Τάραντος τοῦ Ῥηγίου, τῆς Ποσειδωνίας, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Πελοποννήσου, πολλῶν πόλεων τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν εὐρίσκεται οὐδὲ ἓν χάλκινον. Ἀλλὰ καὶ πόλεων τινῶν, αἵτινες πρωϊκίτατα ἤτοι καταστράφησαν ἢ ἠλλαξάν ὄνομα, δὲν γνωρίζομεν ἄλλα παρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα. Παραδείγματα τοῦ πρώτου εἶδους, εἶναι ἡ ἐν Σικελίᾳ Νάξος, ἡ ἐν Βρεττανίᾳ Καυλωνία· παραδείγματα τοῦ δευτέρου εἶδους ἡ ἐν Αἰουκηνίᾳ Σύβαρις, ἡ Ζάγκλη

ἐν Σικελίᾳ. Ἄλλὰ καὶ χρυσᾶ νομίσματα διεσώθησαν τῆς Κυζίκου, τοῦ Περσάμου καὶ ἄλλα ἀγνώστου πατρίδος ἀνήκοντα κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ χάραγμα εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἄλλὰ ταῦτα ἐννοοῦνται μόνον περὶ νομισμάτων τῶν πόλεων καθότι Βασιλέων χρυσᾶ νομίσματα ἀρχαιότερα τῶν Δαρεικῶν (α) δὲν ὑπάρχουσιν.

Τὸ χαλκοῦν νόμισμα, ἂν καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρχεν ἤδη ἐνικροῦ τῆς Ἑλλάδος (β) ἐν χρήσει. ἔγινεν ὁμως κατὰ πρῶτον κοινότερον μετὰ Ἀλέξανδρον τὸν Α΄ Βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων. Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β΄ ἔρχισαν ὁμοῦ μὲ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον νὰ μεταχειρίζονται καὶ χαλκὸν πρὸς νομισματοποιεῖν. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπεδούλωσαν τὴν Ἑλλάδα, σπανίως πλέον ἐκόπτοντο ἄλλα παρὰ χάλκινα νομίσματα.

Οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐκόπτον μόνον χαλκοῦν νόμισμα, εἰσῆζαν τὸ μὲν ἄργυροῦν νόμισμα κατὰ τὸ 485 ἔτος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης· τὸ δὲ χρυσοῦν κατὰ τὸ 547. ἀ. κ. Ῥ. Χρυσὸς ἐχαράττετο σπανίως ἐν καιρῷ τῆς δημοκρατίας, καὶ τὰ ὀλίγα εἰς ἡμᾶς γνωστὰ χρυσᾶ νομίσματα Ῥωμαϊκῶν οἰκογενειῶν, δὲν ἦσαν ἀναμφιβόλως πραγματικὸν νόμισμα, ἀλλὰ νομίσματα κοπέντα πρὸς μνήμην, μνημόνια. Κατὰ τοὺς τότε χρόνους μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χρυσᾶ τῆς Ἑλλάδος νομίσματα, μάλιστα τὰ Φιλίππου τοῦ Β΄ τοῦ Μακεδόνα, τὰ

(α) Δαρεικοὶ λέγονται τὰ ἀρχαιότατα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας νομίσματα, ὀνομαζθέντα ἀπὸ Δαρείου τοῦ πατρὸς τοῦ Ξέρξου, ἢ ἄλλου τινὸς ἀρχαιοτέρου. Φέρουσιν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους ἄμορφον κόλωμα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου τοξότην, ὅθεν καὶ Τ ο ξ ὄ τ α ι ἐπωνομάσθησαν. Οὗτοι εἶναι οἱ χρυσοὶ δαρεικοί· ἀλλ' ἐτώθησαν καὶ ἀργυροὶ ἔχοντες χαραγὴν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Eckhel, Doctri. Num. vet. vol. III, 551.

(β) Πόλεις τινες τῆς Ἑλλάδος, ὡς αἱ Ἀθῆναι, ἐφρόνουσαν ἀνάξιον ἑαυτῶν νὰ κόπτωσι χάλκινα νομίσματα. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν

ὅποια ἔφερον εἰς Ῥώμην αἱ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων νίκαι τῶν Ῥωμαίων (α). Ἐπὶ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀπ' αὐτοῦ ἤδη τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἐχαράσσετο συχνὰ χρυσοῦν νόμισμα.

Ὁ χρυσὸς τῶν ἀρχαίων νομισμάτων ἦτον ἐντελῶς καθαρὸς, ἀκρατος. Ὅσάκις ἐκαθαρίζετο διὰ τοῦ πυρὸς ἐλέγετο ἄπεφθος, παρὰ τῶν μεταγενεστέρων ὀβριζῶς ἐκ τοῦ λατινικοῦ obrussum. Ἐνίοτε ὁ χρυσὸς ἀνεμιγνύετο μὲ ἀργυρον καὶ τότε ἐλέγετο ἤλεκτρον. Τὸ κρᾶμα τοῦτο συνίστατο ἐκ τεσσάρων μορίων χρυσοῦ καὶ ἑνὸς μορίου ἀργύρου (β). Νομίσματα ἐξ ἤλεκτρον ὑπάρχουσι τῶν Συρακουσίων, τῶν βασιλέων τοῦ Βοσπόρου, τῆς Σίδης ἐν Παμφυλίᾳ, καὶ Βαβυλωνίᾳ ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ Δακίης. Τινὲς θέλουσιν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Σεβήρος ἐχάραξε νόμισμα ἐξ ἤλεκτρον. Ἀλλὰ κατ' ἄλλους τοῦτο εἶναι ἀβέβαιον (γ)

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς βεβαιούσι ὅτι τὸ ἤλεκτρον εὕρισκετο εἰς τὴν γῆν, καὶ τοῦτο μεταχειρίζοντο πιθανῶς εἰς τινὰ μέρη πρὸς

πόλεμον εἰσῆχθη φαίνεται πρὸς καιρὸν χαλκοῦν νόμισμα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πάλιν ἐξέλιπε. Ἀριστοφ. Βατρ. στίχ. 737.

— Ἄλλὰ (χρῶμεθα) τούτοις τοῖς πονηροῖς χαλκοῖς,
Χθίς· τε καὶ πρόην κοπέισι τῶ κακίστῳ κόμματι.

καὶ Ἑκκλησιαζ. στίχ. 816.

Ἄνεκράγ' ὁ κίρουξ μὴ δέχεσθαι μηδὲνα
Χαλκοῦν τὸ λοιπόν· ἀργύρω γὰρ χρῶμεθα.

Ὁρ. Eckhel. D. N. v. vol. I. Proleg. XXXI.

Ἄλλὰ τὰ σωθέντα πολλὰ χαλκίνα ἀθηναϊκὰ νομίσματα ἀπεδεικνύουν, ὅτι εἰς τὸ μετέπειτα τὸ χαλκοῦν νόμισμα ἔγινε κοινόν.

(α) Livii, Histor. xxiii, 59. xxxix, 57.

(β) Plin. Hist. Nat. xxxiii, 4. Ubicunque quinta argent portio est electrum vocatur—Quod si quintam portionem excessit incudibus non resistit. Κατὰ τὸν Ἰσίδωρον χvi. 23. ἐλαμβάνοντο ἐνίοτε τρεῖς μερίδες χρυσοῦ καὶ μία μερίς ἀργύρου.

(γ) Lamprid. Alexand. Severus, cap. xxiv. Eckhel, Doct. N. V. Vol. I. Proleg. xxiv.

χαραγὴν νομισμάτων, ὅπου ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον τοῦ χρυσοῦ τὴν καθαρσίν. Ἄλλ' ὅτι ἔκαμνον καὶ ἐξεπίτηδες χρῆσιν τοῦ ἠλέκτρου μαρτυροῦσι τὰ ἐξ ἠλέκτρου νομίσματα τῶν Συρακουσῶν, καθότι ἡ πόλις αὕτη ἔκοπτε καὶ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ ὄχι ὀλίγα νομίσματα.

Ὁ ἀργυρος τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὡσαύτως καθαρός. Ἀφ' οὗ οἱ Ῥωμαῖοι καθυπέταξαν εἰς τὸ κράτος αὐτῶν τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὁ ἀργυρος ἀνεμίχθη μὲ φαυλότερον μέταλλον. Φαῦλος κατ' ἐξοχὴν εἶναι ὁ ἀργυρος τῶν ἀλεξανδρινῶν νομισμάτων, τὸν ὁποῖον οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι Potin.

Τῶν Ῥωμαίων ὁ ἀργυρος διαρκούσης τῆς δημοκρατίας καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεσήρου ἦτο καθαρός. Μόνος ὁ Καρακάλλας ἔκοπτεν ἐνίοτε νομίσματα ἐκ φαυλοτέρου ἀργύρου, ἀλλ' εἰς σχῆμα τοῦ συνήθους μεγαλύτερον. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθη καὶ ὁ Γορδιανός. Ἀπὸ τοῦ Σεσήρου καὶ κάτω ἔλαβε προσθήκην μίαν μερίδα περίπου χαλκοῦ εἰς τρεῖς μερίδας ἀργύρου. Ἐπὶ Γαλλινήνου τὸ νόμισμα ἐδολώθη τόσον, ὥστε εἰς ἓν μόριον ἀργύρου προσετίθεντο τέσσαρα μόρια χαλκοῦ. Οἱ Λατῖνοι ἔδιδαν εἰς τὰ τοικῶτα νομίσματα τὰ ἐπίθετα *prosi* ἢ *incoctiles*, χαλκῶδη ἢ ἀνεψημένα. Οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι τὸ τοιοῦτον μέταλλον *billon*. Ἀπὸ Κλαυδίου τοῦ Γοθθικοῦ καὶ ἐφεξῆς τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἦσαν πάντα κίθδηλα, ἢ ἐκ χαλκοῦ ἀλλὰ τυλιγμένα εἰς λεπτόν ἐξ ἀργύρου ἔλασμα. Τὰ τοιαῦτα νομίσματα ὀνομάζουσι οἱ Γάλλοι *medailles saucées*. Ὁ Διοκλητιανός ἀποκατέστησε πάλιν τὸν καθαρὸν ἀργυρον καὶ τοῦτο διέμεινε καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ὁ χαλκός τῶν ἀρχαίων δὲν εἶναι καθαρός, ἀλλ' ἀναμειγμένος μὲ ἄλλα μεταλλικὰ μόρια. Ἐκ τούτου προέρχονται τὰ διάφορα χρώματα τῶν χαλκῶν νομισμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ εἶναι ὑπερῶθρα, τινὰ κίτρινα καὶ ἄλλα ἔχουσι μικτόν τι ἐξ ἀμφοτέρων χρωμάτων. Ἄλλ' εἰς τὰ διασωθέντα χάλκινα νομίσματα, τὸ πρωτότυπον ἀρχαῖον χρῶμα σπχνίως εἶναι καταφανές. Ἡ γῆ, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ

χάλκινα νομίσματα ἔκτειτο τοσοῦτον χρόνον θαμιμένα, τὰ ἐνδυσσε μὲ λεπτὴν ποικιλόχρουν ἐπιδερμίδα, ὀνομασθεῖσαν ἐπίχρσιμα, βερνίκιον, vernis, ἥτις ὄχι μόνον τὰ ἐπροφύλαξεν ἀπὸ τὴν φθορὰν εἰς τὴν συνήθως ὑπόκειται ὁ χαλκός, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτὰ καὶ ὄψιν τέρπνῃν. Ὅτι ἐκόπη νόμισμα καὶ ἀπὸ κορίνθιον μέταλλον (α), ὡς τινὲς διῆσχυρίσθησαν ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀναπόδεικτον.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ σιδήρου, τοῦ κασσιτέρου καὶ τοῦ μολύβδου ἔκαμαν οἱ ἀρχαῖοι χρῆσιν πρὸς χαραγὴν νομισμάτων (β). Οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουν τὸ σιδηροῦν τῆς Σπάρτης νόμισμα ὡσαύτως καὶ τὰ κασσιτέρια τοῦ Διονυσίου εἰς Συρακούσας. Οὔτε ἐκ τοῦ πρώτου εἶδους, οὔτε ἐκ τοῦ δευτέρου εὐρέθησαν νομίσματα κατὰ τοὺς νωτέρους χρόνους. Μολύβδινα διεσώθησαν ὄχι ὀλίγα· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἦσαν νόμισμα, ἀλλ' ἐχρησίμευαν πρὸς ἄλλον σκοπόν.

Γ.

Ὅνομασίαι τῶν νομισμάτων.

Λί λέξεις, τὰς ὁποίας αἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι μεταχειρίζοντο πρὸς δῆλωσιν τοῦ νομίσματος ἐν γένει ἦσαν, ἀργύριον χρῆμα, νόμισμα. — Pecunia, Moneta, Numus, Numisma.

Τὸ ἀργύριον, ἐκ τοῦ ἀργυρος, ἂν καὶ κυρίως δηλοῖ τὸ ἐξ ἀργύρου νόμισμα ἦτο μολοντοῦτα ὄνομα γενικόν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ πλεῖστον νόμισμα ἦτο ἐξ ἀργύρου. Καὶ οἱ Λατῖνοι ὠνόμαζον ἐν γένει τὰ χρήματα argentum, ἀδιαφόρως εἴτε συνέκειντο ἐκ χρυσοῦ ἢ ἐξ ἀργύρου.

(α) Τὸ κορίνθιον μέταλλον λέγουσιν, ὅτι ἔλαβε γένεσιν κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μομμίου πυρπόλησιν τῆς Κορίνθου. Ἄλλὰ τὸ κορίνθιον μέταλλον ἦτο καὶ πρότερον ἤδη γνωστὸν, καὶ ἦτο μίγμα ἐκ διαφόρων μετάλλων, ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο ἀγγεῖα, τρίποδες, λαμπτήρες καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ νομίσματα δὲν ἐκόπτοντο ἐξ αὐτοῦ. Eckhel, D. N. V. vol. 1. Proleg. XXIX.

(β) Τὰ χωρὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰ τῶν νεωτέρων, ὅσοι λαλοῦσι περὶ τοιούτων νομισμάτων ἀναφέρει ὁ Eckhel, D. N. V. vol. 1. Prelg. XIX.

Χρήματα λέγονται ἐν γένει ὅλα τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ ὅσα συντελοῦσι πρὸς τὰς χρεῖας καὶ τὰς ἀναπαύσεις τοῦ βίου· ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀποκτῶνται διὰ τοῦ νομίσματος, ἐδόθη καὶ εἰς τὸ νόμισμα ἡ ὀνομασία τοῦ χρήματος.

Νόμισμα ὀνομάσθη τὸ κοινὸν τῆς συναλλαγῆς μέσον, ἰδίῳ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ προσδιορίζει ὁ νόμος.

Pecunia παράγεται ἐκ τοῦ pecus, διότι κατὰ τὴν πεπρατήρησιν τοῦ Πλινίου (α) τὸ ἀρχαιότατον τῶν Ῥωμαίων νόμισμα ἔφερε τύπον βοῦς ἢ προβάτου. Ἄλλ' ἡ παραγωγὴ αὕτη ἀμυρισθητεῖται παρά τινων, διότι δὲν βεβαιοῦται ἀπὸ τὰ γνωστὰ ἀρχαιότατα Ῥωμαϊκὰ νομίσματα, τὰ ὅποια, ὡς ὁ Ὀβίδιος, ὁ Μικρόβιος καὶ αὐτὸς ὁ Πλίνιος ἀλλαχοῦ ῥητῶς λέγουσιν (β) ἦσαν σεσημασμένα μετὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰανοῦ καὶ μετὰ ἀκροστόλιον. Πιθάνων ἡ ὀνομασία pecunia νὰ προῆλθε, διότι εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ πλοῦτος συνίστατο εἰς θρέμματα, pecus, ὕστερον δὲ μετὰ τὴν εὐρεσίαν τοῦ νομίσματος, τοῦτο ἐπέειχε τὸν τόπον ἐκείνων, ὡς βεβαιοῦσιν ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὁ Ὀυάριων καὶ ὁ Κολουμέλλης (γ).

Moneta ἦτο ἐπώνυμον τῆς Ἥρας, ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἑνὸς

(α) Plin. Hist. Nat. XVIII, 3. Pecunia ipso a pecore appellabatur—Servius rex ovium boumque effigie primus aes signavit. XXXIII, 3. Signatum est nota pecudum, unde et pecunia appellatum.

(β) Plin. H. N. XXXIII, 3. Nota aeris, (Assis) fuit ex altera parte Janus geminus ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante ratis. Macrobius Saturn. I, 7. Ovid, Fast. I, v. 229 seq.

(γ) Varro, de Re Rust. Lib. II c. 1. Est scientia pecoris parandī, ut fructus quam possint maximi copiantur ex ea, a quibus ipsa pecunia nominata est. Nam omnis pecuniæ pecus fundamentum. Colum. de R. R. L. VII. Nomina pecuniæ et peculii tracta videntur a pecore, quod non solum veteres pos-

σωζομένου δηναρίου τοῦ Κορυσίου (Carisius) (α). Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ νομισματοκοπεῖον ἦτο πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἑρως (Iuno moneta) μετηνέχθη τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος. Κατὰ τὸν Ἰσίδωρον (β) ἡ λέξις moneta παράγεται ἐκ τοῦ monere, διότι τὸ νόμισμα ὑπομιμνήσκει διὰ τῆς σφραγίδος καὶ ἄλλων σημείων τὴν ἀξίαν του. Numus, Numisma παράγεται ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων νόμος, νόμισμα· ἢ μᾶλλον τὸ numus εἶναι αὐτόχρημα ἑλληνικόν, καθότι οἱ Δωριεῖς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ Σικελίης ὠνόμαζον εἶδος τι νομισματικῆς νοῦμον ἢ νοῦμμον. Εἰς τοὺς ὑστεροτέρους χρόνους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου φαίνεται ὅτι διὰ τῶν λέξεων τούτων ἐνόουν μόνον τὰ ἀρχαιότερα νομίσματα.

Αὐτὰ εἶναι αἱ κοινὰ καὶ συνήθεις τοῦ νομίσματος ὀνομασίαι κατὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους. Εἶδη τινὰ νομισμάτων ἐλάμβανον ὀνόματα ἴδια. Ἀπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν νομισμάτων π. χ. ὠνομάσθησαν *Κροῖοιοι* (στατῆρες) ἀπὸ Κροίσου τοῦ Λυδῶν βασιλέως. *Δαμαρέτιοι* νόμισμα (Damareti numi) ἀπὸ Δαμαρέτης, γυναικὸς τοῦ Γέλωνος. *Δαρεικοὶ* νομίσματα περσικὰ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀπὸ Δαρείου Ὑστάσπου. *Φιλιππικοὶ* (Philippici) νόμισμα χρυσοῦν ἀπὸ Φιλίππου τοῦ Β' Βασιλέως τῶν Μακεδόνων, ὅστις πρῶτος εἰς Μακεδονίαν ἔκοψε χρυσοῦν νόμισμα. *Ἀλεξανδρινοὶ* ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. *Πτολεμαῖοι*, λέγονται τὰ νομίσματα τῶν Πτολεμαίων, βασιλέων τῆς Αἰγύπτου. *Βερενίκαιοι*, ἀπὸ Βερενίκης, βασίλισσος τῆς Αἰγύπτου.

Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐγκεχαραγμένης εἰκόνης ὠνομάζοντο τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα *Βοῦς*, *Γλαύς*· τὰ πελοποννησιακὰ καὶ αἰγινητικὰ, *Χελῶναι*· τὰ τῆς Κορίνθου *πῶλος* ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῶν

---

sederunt, sed adhuc apud quasdam gentes unum usurpatur divitiarum genus. Eckhel, D. N. V. Vol. V. pag. 10.

(α) Morelli Numi familiarum. Carisia.

(β) Isidor. de Orig. XXI, 17.

Πηγάσου· τὸ συμφραζιὸν νόμισμα ἐλέγετο *Ὀμήρειον*, διότι ἔφερε τὴν εἰκόνα τοῦ Ὀμήρου· *Κιστοφόροι*, ἐλέγοντο τὰ νομίσματα διαφόρων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διότι ἔφερον χαραγὴν τὴν μυστηριώδη κίστιν τοῦ Βάχχου. *Τοξόται* (*Sagittarii*) τὰ περσικὰ χρυσᾶ νομίσματα, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῶν τοξότου. Παρὰ Ῥωμαίοις ὠνόμαζοντο τὰ δηνάρια, τὰ ὁποῖα ἔφερον χαραγὴν ἄρμα δίζυγον ἢ τετράζυγον *bigati*, *quadrigati*. Τὰ φέροντα Νίκης εἰκόνα νομίσματα ἐλέγοντο *victoriati*.

Πολλὰ νομίσματα ἐλάβανον ἰδιαιτέρας ἐπωνυμίας καὶ ἀπὸ τὸν τόπον τῆς τυπώσεως· οἷον *Αἰγυριαῖοι*, *Κυλικηνοὶ*, *Φωκαῖται*, *Ἀλεξανδρινοὶ* (στατήρες), *Oscense argentum* εἰς τὴν Ἰσπανίαν κ. τ. λ.

Ἐκ τῆς ὁλκῆς καὶ ἀξίας ἐγεννήθησαν ὡσαύτως ὀνόματα νομισμάτων οἷον *Στατήρ*, νόμισμα χρυσοῦν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀργυροῦν. *Δραχμὴ* καὶ τὰ ἐκ τούτου σύνθετα *Δίδραχμον*, *Τρίδραχμον*, *Τετράδραχμον*, *Ὀβολός*, *Ἡμιόβολιον*, *Διώβολον*, *Τριώβολον* καὶ ἄλλα. Παρὰ δὲ Ῥωμαίοις *As*, *Semis*, *Triens*, *Quadrans*, *Sextans*, *Uncia*, *Denarius*, *Quinarius*, *Sestertius*.

Ἀλλὰ καὶ συμπτώματά τινα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς ἴδια ὀνόματα. Τὰ ἔχοντα γῦρον ὀδοντωτὸν ἢ προνοσιδῆ λέγονται *serrati*, τὰ ἔχοντα ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους εἰκόνα πρόστυπον, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἔντυπον ἥτοι κοίλως ἐκτετυπωμένην λέγονται *incusi*· ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεδᾶλλετο νέα σφραγίς, ἐνῶ ὁ παλαιὸς τύπος ἔμενεν ἐν μέρει ὁρατός λέγονται *recusi*. — Ὑπόχαλκα *subaerati* ὀνομάζονται τὰ κίβδηλα νομίσματα, τῶν ὁποίων ἡ ὕλη συγκρατεῖται ἐκ χαλκοῦ ἢ μολιβδου, ἐξωθεν δὲ εἶναι περιτυλιγμένα μὲ ἀργυροῦν πέταλον. *Restituti* λέγονται νομίσματά τινα ἀρχαῖα, τὰ ὁποῖα εἰς καιρὸς μεταγενεστέρους ἐχαράσσοντο ἐκ νέου καὶ τρόπον τινὰ ἀποκαθίσταντο. Τοιαῦτα ἔγιναν πολλὰ ἐπὶ Τραϊανοῦ. *Contorniati* λέγονται χάλκινα νομίσματα τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου ἔχοντα περὶ τὸν γῦρον κύκλον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐξ ἄλλου μετάλλου.

Πρέπει ακόμη νὰ κάμωμεν μνειάν καὶ τῶν αὐτονόμων νομισμάτων, ὅσα δηλαδὴ ἐκόπησαν παρ' ἐλευθέρων καὶ αὐτονόμων πόλεων. Ταῦτα διακρίνονται ἀπ' ἐκείνων τῶν νομισμάτων τῶν πόλεων, τὰ ὅποια δι' ἐπιγραφῆς ἢ δι' εἰκόνης βασιλέως ἢ αὐτοκράτορος δηλοῦσι τὴν ὑποταγὴν τῶν πόλεων, καὶ τὰ ὅποια οἱ νομισματολόγοι ὠνόμασαν νομίσματα πίστεως ἢ ὑποτελείας. Ἡ τῶν αὐτῶν σχέσις τῶν πόλεων ὠνομάσθη παρὰ τοῦ Ἐκκελίου *Autonomia officiosa*.

Τὰ νομίσματα τῶν ἀποικιῶν τῆς Ῥώμης λέγονται *puni coloniales*. ἐξ αὐτῶν τὰ πλεῖστα φέρουσι τὴν εἰκόνα ἢ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοκράτορος· ἄλλα δὲ ἔχουσιν ἰδίους τύπους, διὸ καὶ κατὰ τάττονται εἰς τὰ αὐτόνομα.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνικῶν νομισμάτων ἠλλαξαν μὲ τὸν καιρὸν, καθόσον ἐφθείρετο ἡ χαραγὴ, καὶ ἐφραυλιζέτο ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ἀξία. Ἐπειδὴ πρὸς κατάληψιν τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων συμβάλλει ἡ γνῶσις τῶν ὀνομάτων τῶν νομισμάτων ἐκείνων θέλωμεν κάμει καὶ αὐτῶν σύντομον μνειάν. Τινὰ ἐκ τῶν ὀνομάτων τούτων εἶναι μὲν ἑλληνικά, ἀλλ' ἔχουσι τύπους καὶ σημασίαν ἀγνώστους εἰς τοὺς ἀρχαίους. — 1. *Νόμισμα* δηλοῖ πολλάκις ἀπλῶς χρυσοῦν νόμισμα καὶ διακρίνεται ῥητῶς ἀπὸ τὸν ὀβολὸν καὶ ἄλλα ἀργυρᾶ νομίσματα· 2. *Χρυσαιρος* δηλοῖ νόμισμα χρυσοῦν, τὰ παρὰ τῶν Λατίνων μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον Σεβῆρον ὠνομασθέντα *Solidi aurei* ἢ ἀπλῶς *Solidi*. 3. *Ῥπέριτρον*. Οὕτως ὠνομάζον οἱ Γραικορωμαῖοι τὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὰ κοινῶς ὠνομαζόμενα σήμερον Φλωρία· 4. *Ἐξάγιον*, λατ. *sextula* ἢ *solidus*, τὸ ἕκτον μέρος τῆς οὐγκίας· ἐξ οὗ τὸ ἐξαγιάζω, ζυγίζω, σταθμίζω· 5. *Γρικέφαλα*. νομίσματα τινὰ τῶν Γραικορωμαίων αὐτοκρατόρων ἰδίως δὲ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ. 6. *Φόλλις* καὶ *Φολίς* νόμισμα χρυσοῦν, ἀργυροῦν, χαλκοῦν καὶ ἀριθμητικόν. 7. *Ἡμισυ τριμήσιον τετάρτηρον* τμήματα νομισμάτων. 8. *Ἄσπρα*, μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἐκ τῆς λευκότητος οὕτως ὠνομασθέντα

albi denarii· αναφέρονται και ἄσπρα τραχέα, νομίσματα νέα εἰσέτι ἄτριπτα, numi asperi. 9. Κεράτιον, μικρὸν νόμισμα, γνωστὸν ἤδη εἰς τοὺς ἀρχαίους· 10. Καυκία numi scyphati ὠνομασθέντα ἐκ τοῦ σχήματος παρομοίως καὶ τὰ τετράγωνα.

Ἄλλα τῶν γραυκορωμαϊκῶν νομισμάτων ὀνόματα παράγονται ἐκ τῆς λατινικῆς γλώσσης οἷον ἀσκάριον, δημίριον, κοιὰδάρτης ἢ ποδράτης, μιλιάρησιον. Τινὰ χρυσᾶ νομίσματα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ὀνομαζόνται κατ' ἐξαιρέσιν Κωνσταντινάτα, Μιχαλίτα, Μαρολίτα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔφερον τύπου τῶν αὐτοκρατόρων, Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, Μιχαὴλ Δούκα, Μανουὴλ Κομνηνοῦ. (ἀκολουθεῖ)